

СИСТЕМА ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

РОМАНЕНКО Марина Володимирівна - кандидат юридичних наук, доцент Харківського національного університету внутрішніх справ

В статті розглядається система органів поліції як складовою правового государства, аналізується поняття і сутність правового государства, місце і роль в ній поліції, напрямлення діяльності розвитку поліції путем реформування.

Ключові слова: поліція, загальна система, організація, підрозділи, нормативне регулювання, громадянське суспільство.

Загальна система поліції згідно зі ст. 13 Закону України «Про національну поліцію»[1] складається із центрального органу управління поліцією і територіальних органів поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У складі поліції функціонують: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція, поліція особливого призначення. У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення[1].

Стосовно системи поліції, виходячи із положень вищезазначеного Закону, можна її визначити як комплекс елементів, взаємопов'язаних між собою функціями, завданнями і зв'язками. Система поліції є складовою системи правової держави, яку вона обслуговує своєю діяльністю.

Дослідження системи поліції як складової правової держави набуває особливої актуальності в силу того, що поліція є новим явищем у суспільному житті країни і в державному управлінні.

Органи поліції займають особливе місце в системі органів державного управління. Вони відіграють важливу роль у справі становлення і забезпечення законності та правопорядку, захисту прав людини і громадянина шляхом здійснення належного правового забезпечення діяльності держави. Тому існування розгалуженої системи органів поліції є неодмінною складовою правової соціальної держави, оскільки ефективне втілення в життя якісних перетворень, забезпечення формування дієздатної влади і демократії можливе лише за умови процвітання режиму законності.

Оскільки установи поліції і правова держава нерозривні, неподільні, і не можуть існувати один без одного, правильне розуміння як самої системи органів юстиції, так і їх місця в правовій державі уможливлено через розгук теоретичних основ та поняття правової держави.

Як відомо, вчення про правову державу, як і інші політико-правові концепції,

з'явилося наприкінці XVIII століття як результат бурхливих революційних перетворень у Західній Європі. Проте сам термін «правова держава» в науковий обіг увійшов лише на початку XIX століття, вперше знайшовши своє закріплення в працях К.Т. Велькера та Р. фон Моля. З цього моменту правова держава потрапила до поля зору багатьох науковців, як філософів, так і представників політико-правового вчення, ставши об'єктом їх пильного спостереження та ретельного вивчення. Для України ж надбання дослідників у вивченні правової держави особливого значення набули після прийняття Декларації про державний суверенітет України[2], у якій було задекларовано прагнення українського народу до побудови правової держави, та прийняття Конституції України[3], в якій Україна була проголошена незалежною, суверенною, демократичною, соціальною і правовою державою.

У загальному розумінні правову державу ми розглядаємо як політичну організацію суспільства, яка заснована на визнанні та забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права, пануванні режиму законності та правопорядку, політичному та ідеологічному плюралізмі, взаємній відповідальності особи і держави. Сучасна правова держава - це демократична держава, у якій забезпечуються права і свободи, участь народу в здійсненні влади (безпосередньо або через представників). Це припускає високий рівень правової і політичної культури, розвинуте громадянське суспільство, наявність розгалуженої системи органів державної влади, в тому числі і органів поліції. У правовій державі забезпечується можливість у рамках закону відстоювати і пропагувати свої погляди і переконання, що знаходить своє вираження, зокрема, у формуванні і функціонуванні політичних партій, громадських об'єднань, у політичному плюралізмі, у свободі слова, у забороні цензури тощо. Отже, кажучи простими словами, правова держава - це держава, в якій за допомогою юридичних засобів максимально забезпечуються здійснення та захист основних прав людини. Саме така держава є одним з найвизначніших загаль-

нолюдських політико-юридичних ідеалів. Головна роль правової держави полягає у забезпеченні верховенства права, у встановленні правління законів, а не людей, та у гарантуванні безпеки людини в її взаємодіях з державою.

Будучи політичною формою людського соціуму, правова держава виступає суб'єктом управління суспільними справами. Її управлінське (функціональне) призначення полягає в тому, що, здійснюючи вплив на суспільні процеси в різних сферах життя, вона долає суперечності між інтересами різних соціальних груп і таким чином забезпечує нормальний розвиток суспільства. Правова держава в жодному разі не може бути інертною, вона завжди повинна діяти дуже енергійно. Цей активний, діючий початок є способом її існування.

Сутність правової держави знаходить більш конкретне відображення у її функціях. Ця конкретизація носить об'єктивний характер, тому що функції формуються об'єктивно, завдяки визначальному впливу мети і завдань, які зумовлені економічною та політичною структурами суспільства і пов'язаними з ними інтересами соціальних груп, колективів, усього народу. Загальносоціальна природа правової держави полягає у забезпеченні належного ступеня стійкості відносин і зв'язків всередині суспільства і створенні рівних можливостей реалізації різними соціальними верствами своїх прав. Чим більша питома вага загальноносоціальних функцій, тим вища роль держави як інструмента подолання протиріч, засобу досягнення суспільного компромісу, стабілізації суспільних зв'язків. Така природа правової держави вимагає від неї відмови у своїй практичній діяльності від використання методів насильства, примусу. Все частіше вона вимушена звертатися до авторитету загальнодемократичних, гуманістичних інститутів та ідей, наприклад, до ідеї панування права у суспільному та політичному житті, дотримання прав людини, захисту національних меншин, до різних форм участі населення в державному та громадському житті, до підтримки організації самоврядування, забезпечення свобо-

ди слова і гласності, судового захисту та загальних інтересів громадян.

Суспільні відносини різноманітні та багатопланові. Вони охоплюють усі сфери життєдіяльності людини, надаючи кожному членові соціуму можливість реалізувати надані йому законом права. Саме тому практичне здійснення загальносоціальних функцій правової держави неможливе без існування розгалуженої системи органів та організацій, пов'язаних один із одним єдиними принципами утворення та функціонування й об'єктивно необхідних для виконання цілей та завдань держави. Кожен з них сприяє реалізації державної політики у певній сфері суспільних відносин, забезпечуючи таким чином стабільність і розвиток громадянського суспільства. Обов'язковою ознакою правової держави є панування в ній принципу верховенства права. Право по відношенню до держави носить первинний характер. Воно існує у суспільстві у вигляді загальних уявлень про справедливість і в деякій мірі засновується на моралі. Держава ж сама по собі права не створює, а лише надає йому юридично завершеного формалізованого характеру, закріплюючи його у вигляді законів, підзаконних актів, судових прецедентів тощо. У такий спосіб держава забезпечує втілення права в життя. Панування принципу верховенства права вимагає від усіх органів державної влади забезпечення правового порядку врегулювання суспільних відносин. Практична реалізація цього принципу полягає в тому, що кожний структурний елемент великого і могутнього державного апарату, а особливо правоохоронні органи, у т.ч. органи поліції, у своїй діяльності мають керуватись виключно правом і приймати відповідно рішення тільки на основі права. Це забезпечуватиме відносну безперервність розвитку держави в умовах постійних змін, що мають місце у житті суспільства.

Право слугує основним інструментом побудови громадянського суспільства та формування соціальної правової держави.

Право утворює ту ланку, завдяки якій досягається узгодження і взаємодія між правовою і соціальною державністю, між соціальною державою і ринковою еконо-

мікою. Саме тому особливе місце в системі органів державного управління України належить органам поліції, діяльність яких спрямована на формування та забезпечення реалізації державної правової політики. Вони наділені повноваженнями виконувати такі державні завдання, як: забезпечення публічної безпеки і порядку, протидія злочинності, охорона прав і свобод людини і громадянина, здійснення правотворчої діяльності; підготовка пропозицій та участь у проведенні в Україні правової реформи; організація роботи з адаптації законодавства України до правоохоронного законодавства Європейського Союзу та забезпечення дотримання принципів і норм міжнародного права в процесі нормотворчої діяльності у сфері протидії злочинності та забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав та свобод громадян, інтересів підприємств, установ, організацій; участь у правовій освіті громадян; сприяння розвитку правової науки, формуванню у громадян правового світогляду; забезпечення інформатизації з правових питань життя держави та суспільства. Крім того, органи поліції представляють у випадках, передбачених законом, інтереси України як держави, Президента України й Кабінету Міністрів України в судових інстанціях України та іноземних державах, міжнародних судових органах і установах; організують роботу з попереднього слідства, розшуку злочинців, запобіганню злочинів, взаємодії із закордонними поліцейськими системами, підтримують партнерські відносини з громадськістю.

Значення виконуваних органами поліції України завдань важко переоцінити. Вони виступають у певній мірі державним базисом, навколо якого формується надбудова у вигляді інших установ і організацій, якщо останні створюються та функціонують з метою протидії злочинності, захисту прав і свобод людини і громадянина. Шляхом реалізації державної правової політики органи поліції сприяють формуванню й розвитку громадянського суспільства в нашій країні, тому що існування єдиного, чіткого і несуперечливого порядку застосування приписів вітчизняного законодав-

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається система органів поліції як складова правової держави, аналізується поняття і сутність правової держави і місце та роль у ній поліції, напрямки подальшого розвитку поліції шляхом реформування.

SUMMARY

The article deals the system of police as part of the rule of law, analyzes the concept and essence of the rule of law and the place and role in it police directions of further development of the police through reform.

ства є основою забезпечення прав і свобод людини, створює необхідні передумови для розвитку всіх сфер суспільних відносин. Органи поліції є тією державною інституцією, яка покликана впорядкувати життєдіяльність учасників громадського спілкування не тільки шляхом нормативного врегулювання їх належної поведінки, а й державним примусом, і дійсно, якщо б не існувало розгалуженої системи установ, за якими закріплювалась функція реалізації правового забезпечення суспільних відносин, то і про громадянське суспільство, і про правову державу мови б не було.

З метою підвищення ролі поліції як правозахисного органу в громадському суспільстві, в правовій державі необхідно завершити реформування старої системи органів внутрішніх справ, створити ат-

мосферу взаємодовіри населення і поліції, створити нові служби поліції, зокрема, із запобігання і розкриття злочинів, сервісного обслуговування населення, боротьби з кіберзлочинністю і незаконним обігом боєприпасів, зброї та наркотиків.

Література

1. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379).
2. Декларація про державний суверенітет України (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429) .
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>